

Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΟΠΙΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1. Βασικά πλεονεκτήματα

- (α) Με την επιτόπια έρευνα και τη συμμετοχική παρατήρηση (Participant Observation) που εφαρμόσουμε, συλλέξαμε πολύ περισσότερες πληροφορίες παρά με οποιαδήποτε άλλη μέθοδο.
- (β) Με την παρατήρηση “επί τόπου και από μέσα” πετύχαμε καλύτερη κατανόηση της παράδοσης της κάθε κοινότητας άλλα και των δημιουργιών της κάθε κοινωνικής ομάδας.
- (γ) Διαδόθηκε σε κάποιο βαθμό η παράδοση των κοινοτήτων και κοινωνικών ομάδων της Κύπρου, ιδιαίτερα αυτών που δεν είναι αρκετά γνωστές.
- (δ) Με την επιτόπια έρευνα αποκαλύπτεται πάντοτε το ανθρώπινο πρόσωπο της εθνομουσικολογίας, καθώς είναι σημείο συνάντησης πολλών κοινωνικών επιστημών και γενικά επιστημών του ανθρώπου.
- (ε) Συλλέχτηκαν πρωτογενείς πληροφορίες και υλικό.
- (στ) Κάθε πεδίο επιτόπιας έρευνας ήταν μοναδικό.
- (ζ) Η επιτόπια καταγραφή περιλαμβάνει ζωντανές εκτελέσεις, τόσο μουσικές όσο και άλλων πλευρών του πολιτισμού.

2. Περιορισμοί, προβλήματα και κανόνες συμπεριφοράς κατά την επιτόπια έρευνα.

Γενικά είναι καλό να λαμβάνονται υπόψη προβλήματα και περιορισμοί της επιτόπιας έρευνας από τη βιβλιογραφία αλλά και από προηγούμενες έρευνες. Προβλήματα και περιορισμοί που θα μπορούσαμε να απαριθμήσουμε ως πιθανά ή αναμενόμενα, και πολλά από τα οποία παρουσιάστηκαν είναι:

- (α) Κατά την επιτόπια έρευνα είναι δυνατόν να μελετηθούν μικρά μόνον κοινωνικά σύνολα ή κοινότητες.

- (β) Πολλά εξαρτώνται από την ικανότητα του ερευνητή να κερδίσει την εμπιστοσύνη των μελών της υπό μελέτη κοινωνικής ομάδας.
- (γ) Η δυνατότητα του ερευνητή περιορίζεται όταν σημαντικά πρόσωπα της υπό μελέτη κοινωνικής ομάδας δεν είναι πρόθυμα να συνεργαστούν.
- (δ) Η ηλικία και η κατάσταση μερικών από τα μέλη που επιλέγονται (κυρίως υπερήλικες) δεν τους επιτρέπει να εκτελέσουν κάποιο τραγούδι, σκοπό ή χορό.
- (ε) Η ποιότητα της φωνής κατά την εκτέλεση τραγουδιού και η δεξιοτεχνία στην εκτέλεση χορών και οργάνων είναι πολύ πιθανόν να είναι χαμηλού επιπέδου. Αυτό σε συνδυασμό με την κακή ηχητική του περιβάλλοντος ανοικτού χώρου περιορίζει την ποιότητα της ηχογράφησης.
- (στ) Η συναισθηματική και ψυχολογική κατάσταση των εκτελεστών επηρεάζει τα μέγιστα τη συγκεκριμένη εκτέλεση.
- (ζ) Η άρνηση ορισμένων εκτελεστών να δεχτούν να ηχογραφηθούν ή να οπτικογραφηθούν και να υπογράψουν τις σχετικές βεβαιώσεις που να μας επιτρέπουν τη δημοσίευση και έκδοση των καταγραφών.
- (η) Τα προβλήματα που παρουσιάζονται στον ηλεκτρονικό εξοπλισμό κατά την επιτόπια έρευνα. Κυρίως προβλήματα που σχετίζονται με την τροφοδοσία των συσκευών με ρεύμα, τη μεταφορά και εγκατάσταση των μηχανημάτων στο χώρο και την έγκαιρη προμήθεια με τα αναγκαία για τη λειτουργία τους. (Π.χ. μια πολύωρη ηχογράφηση μπορεί να επηρεαστεί από έλλειψη κασετών και μπαταρίας).
- (θ) Απρόβλεπτες καιρικές συνθήκες και άλλες φυσικές καταστροφές επηρεάζουν την επιτόπια έρευνα.
- (ι) Η ανάγκη ταυτόχρονης παρακολούθησης των τεχνικών θεμάτων κατά την ηχογράφηση και του υπό εξέλιξη γεγονότος που καταγράφεται.
- (ια) Ιδιαίτερες θρησκευτικές ομάδες πιθανόν να μην επιτρέψουν την καταγραφή των ιεροτελεστιών τους αν αυτό αντίκειται στις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις.
- (ιβ) Η προσαρμογή του ερευνητή σε ιδιόμορφες κοινότητες είναι δύσκολη.

Κατά την πρόσφατη επιτόπια έρευνα μας, που πραγματοποιήθηκε στην κυπριακή παροικία του Λονδίνου, αλλά και σε προηγούμενη έρευνα μεταξύ των Προσφύγων της Κύπρου¹,

---

¹ Βλ. Γιωργούδης 2002 (το νέο βιβλίο, ή τη διατριβή)

αντιμετωπίστηκαν πολλά παρόμοια πρακτικά προβλήματα. Έτσι στην παρούσα έρευνα τα λάβουμε εκ των προτέρων υπόψη και προληπτικά προετοιμαστήκαμε για να αντιμετωπίσουμε όσο το δυνατόν περισσότερα από αυτά.

Μπορούμε να αναφέρουμε προβλήματα όπως αυτό του καθορισμού τόπου και χρόνου συνάντησης με τον εκάστοτε πληροφορητή και του μεγάλου χρόνου που απαιτεί η κάθε προσωπική επαφή και κατ' επέκταση του χρόνου που απαιτεί η ολοκλήρωση της έρευνας, με όλα τα συνεπακόλουθα προβλήματα για τον ερευνητή, χρονικά, οικονομικά κλπ.

Ειδικότερα όσον αφορά τις ηχογραφήσεις των δημοτικών τραγουδιών, των μελωδιών και των διστίχων που αυτοσχεδίαζαν οι πληροφορητές μας κατά την ώρα της συνέντευξης και των κειμένων που απήγγελλαν, αυτές έγιναν με πολλές τεχνικές και άλλες δυσκολίες². Όλες οι ηχογραφήσεις (μουσική και συνεντεύξεις) έγιναν με μικρό μονοφωνικό μαγνητόφωνο, συνηθισμένης κασέτας, που παρά το γεγονός ότι ήταν φορητό, έτοιμο για άμεση και εύκολη χρήση, είχε περιορισμένες δυνατότητες ελέγχου της ποιότητας, από τεχνικής πλευράς, των ηχογραφήσεων.³ Άλλο πρόβλημα ήταν η ανάγκη παράλληλης παρακολούθησης της κανονικής λειτουργίας του μαγνητοφώνου, σε σχέση με το συντονισμό της συζήτησης, όταν υπήρχε.⁴ Παρουσιάστηκαν επίσης δυσκολίες που είχαν σχέση με το περιβάλλον των ηχογραφήσεων, αφού αυτές γίνονταν όλες ζωντανές και έτσι επηρεάζονταν πάντα από τις συνθήκες και το χώρο όπου πραγματοποιούνταν.⁵ Δεν ήταν, βέβαια, πάντα δυνατή η επιλογή του κατάλληλου χώρου, γι' αυτό ακούγονται συχνά, μαζί με τη μουσική και τα τραγούδια ή τις συνομιλίες, διάφοροι ήχοι και θόρυβοι, καθώς και ανθρώπινες φωνές άσχετες με το θέμα μας, που καταγράφονταν στην ηχογράφιση σε ανύποπτο χρόνο.

Παρουσιάστηκαν επίσης δυσκολίες από προβλήματα προσέγγισης των πιθανών παραδοσιακών εκτελεστών που είχαν σχέση με την αδυναμία τους να τραγουδήσουν για διάφορους λόγους. Πολλοί από τους εκτελεστές που θα ηχογραφούσαμε ήταν μεγάλης ηλικίας και η μνήμη τους

---

²Βλ. επίσης στο κεφάλαιο "Πρακτικά και τεχνικά προβλήματα ηχογραφήσεων" που καταγράφηκαν κατά την διάρκεια επιτόπιας έρευνας στο Λονδίνο. Γιωργούδης 1993: 253-256

³ Γι' αυτό στην παρούσα έρευνα, όπως φαίνεται και στο σχετικό με τον εξοπλισμό κεφάλαιο, έγινε εισήγηση και χρησιμοποιήθηκε εξειδικευμένη τεχνολογία, με την προοπτική ακόμα και της έκδοσης των ηχογραφήσεων.

⁴ Αντιμετωπίστηκε με τη διεύρυνση της ερευνητικής ομάδας με βοηθούς ερευνητές.

⁵ Αντιμετωπίστηκαν με τη χρήση ειδικών μικροφώνων για κάθε περίπτωση, όπως αναφέρεται στο σχετικό κεφάλαιο.

δεν τους βοηθούσε ώστε να θυμηθούν και να τραγουδήσουν ένα τραγούδι που έμαθαν πριν πολλά χρόνια.

Άλλοι από αυτούς είχαν φωνητικά προβλήματα: Τραγουδούσαν τις παραδοσιακές μελωδίες και τα τραγούδια με τονικά λάθη και πολλές φορές παράφωνα, αλλά και με προβλήματα κατά την εκφορά του λόγου. Αυτό τους δημιουργούσε αίσθημα ντροπής, όπως μας εξηγούσαν και πολλές φορές τους οδηγούσε στη διακοπή της εκτέλεσης, παρά την επιμονή μας να συνεχίσουν και να μη δίνουν σημασία σε οποιαδήποτε λάθη κάνουν.⁶ Μερικοί από τους εκτελεστές ήταν στην αρχή δύσπιστοι και έδειχναν απροθυμία στην πιθανότητα ηχογράφησης τους ή και γενικότερα συνεργασίας τους μαζί μας. Πολλοί από αυτούς απαιτήσαν αμοιβή, ή απέφυγαν να συνεργαστούν μαζί μας, λέγοντας ότι επιθυμούν να καταγράψουν οι ίδιοι τις απόψεις τους σε δικό τους βιβλίο. Το πρόβλημα αυτό θα αντιμετωπίζεται πάντοτε με την όσο το δυνατόν καλύτερη προσέγγιση των εκτελεστών, σύμφωνα με τους ηθικούς και νομικούς κανόνες που διέπουν την επιτόπια έρευνα. Μερικοί από αυτούς, που πρέπει κάθε ερευνητής να έχει υπόψη κατά την επιτόπια έρευνα, είναι:

(α) Ειλικρινής και τίμια παρουσίαση του εαυτού μας και αντίστοιχη αντιμετώπιση των μελών της κοινότητας.

(β) Σαφής και λεπτομερής παράθεση των λόγων για τους οποίους γίνεται η καταγραφή η οποία πάντοτε γίνεται αφού έχουμε την άδεια του ηχογραφούμενου προσώπου. (Σε προηγούμενο κεφάλαιο παρουσιάζεται το ειδικό έντυπο με το οποίο λαμβάνει γνώση ο ηχογραφούμενος ότι καταγράφεται και παραχωρεί σχετική άδεια).

(γ) Ο ερευνητής είναι υπεύθυνος για ό,τι διενεργεί κατά την επιτόπια έρευνα, ανεξάρτητα από το φορέα που αντιπροσωπεύει. Τόσο ο ίδιος, όσο και η δουλειά του θα κριθούν, από την κοινότητα και τα μέλη της, από το ήθος και το πνεύμα που θα επιδείξει.

(δ) Η εμπιστευτικότητα είναι πολύ βασική σε όλες τις έρευνες που ασχολούνται με ανθρώπους και γι' αυτό πρέπει να τη λάβουμε σοβαρά υπόψη σε όλες μας τις δραστηριότητες κατά την

---

⁶ Το πρόβλημα αυτό θα αντιμετωπίστηκε με την καλύτερη προετοιμασία της ηχογράφησης και με την καλύτερη επιλογή εκτελεστών, αν και όταν αυτό ήταν δυνατόν. Αν πάλι αυτό δεν μπορούσε να γίνει τότε καταγράφηκε αυτό που θα εκτελέστηκε χωρίς επεμβάσεις του ερευνητή. Πριν από την τελική έκδοση γίνεται πάντοτε πολύ σοβαρή επιλογή των κομματιών που θα εκδίδονται και τα υπόλοιπα κομμάτια μένουν με την αρχειακή τους αξία.

επιτόπια έρευνα. Η οικοδόμηση εμπιστοσύνης με τους πληροφορητές και εκτελεστές είναι βέβαια προς το συμφέρον της έρευνας.

(ε) Ο ερευνητής πρέπει να σέβεται τα ιδεώδη και την παράδοση των μελών της κοινότητας, ακόμα και αν αυτά είναι αντίθετα με τα δικά του.

(στ) Να είμαστε προσεκτικοί σε θέματα ιδιοκτησίας. Αναφερόμαστε κυρίως σε θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Μεταξύ αυτών που μπορεί να έχουν την αίσθηση της ιδιοκτησίας στις ηχογραφήσεις είναι μεταξύ άλλων οι ίδιοι οι εκτελεστές, οι οικογένειες τους, η κοινότητα τους κ.α. Για να ελαχιστοποιηθεί το πρόβλημα αυτό πρέπει να δηλώνονται σαφώς ο ρόλος, οι σκοποί και στόχοι του ερευνητή και να αποκτάται άδεια για όλες τις καταγραφές, ηχογραφήσεις, φωτογραφίες και οπτικογραφήσεις. Στο σημείο αυτό μπορεί να εμφανιστεί και η απαίτηση πληρωμής από τον εκτελεστή, η οποία πρέπει να συζητηθεί και να γίνει μια αμοιβαία συμφωνία.

(ζ) Οι ερευνητές που συμμετέχουν στο ερευνητικό αυτό πρόγραμμα πρέπει να σέβονται ο ένας τον άλλο και να παίρνουν τις συντονιστικές οδηγίες από τον υπεύθυνο σ. του Ε.Π.Ε. Ιδιαίτερα όμως δεν πρέπει κανείς να αποκρύψει οποιαδήποτε πληροφορία που συλλέχθηκε κατά την διάρκεια της έρευνας και να κρατήσει μυστικό οτιδήποτε για δική του εκμετάλλευση.

(η) Πολλές φορές θα παρουσιαστούν ηθικά διλήμματα από δύο συγκρουόμενες αρχές. Π.χ. ιερές ή κοινωνικές τελετές που δεν επιτρέπεται να τις παρακολουθήσουμε, προσωπικές ή άλλες δραστηριότητες που προκαλούν αισθήματα όπως ντροπή ή αμηχανία και δε θα επιθυμούσε ο εκτελεστής να καταγράφονται. Εδώ μπορεί ο ερευνητής να συζητήσει το επίπεδο περιορισμού και να καταφέρει να καταγράψει ένα μέρος της εκδήλωσης.